

Ewolucja nauk ekonomicznych II Ekonomia a pandemia COVID-19 – potrzeba bieżących dostosowań czy zmiany paradygmatu?

REDAKCJA NAUKOWA

Bogusław Fiedor, Marian Gorynia, Andrzej Szablewski

Polskie
Towarzystwo
Ekonomiczne

EWOLUCJA NAUK EKONOMICZNYCH II

EKONOMIA A PANDEMIA COVID-19 – POTRZEBA BIEŻĄCYCH DOSTOSOWAŃ CZY ZMIANY PARADYGMATU?

Redakcja naukowa:
BOGUSŁAW FIEDOR
MARIAN GORYNIA
ANDRZEJ SZABLEWSKI

Polskie
Towarzystwo
Ekonomiczne

Warszawa 2023

Recenzenci:
prof. dr hab. Piotr Dominiak
prof. dr hab. Stanisław Rudolf

Redakcja naukowa:
prof. dr hab. Bogusław Fiedor
prof. dr hab. Marian Gorynia
prof. dr hab. Andrzej Szablewski

Redakcja językowa i korekta:
Agnieszka Łagowska

Skład i łamanie:
Hanna Fijołek
Joanna Piotrkowicz

© Polskie Towarzystwo Ekonomiczne 2023

Monografia została dofinansowana przez Fundację Empiria i Wiedza.

ISBN: 978-83-65269-43-0

Na okładce wykorzystano zdjęcia:
© <https://pl.123rf.com/darmowe-zdj%C4%99cia-stockowe/194401324.html>
© <https://pl.123rf.com/darmowe-zdj%C4%99cia-stockowe/198884891.html>
© <https://pl.123rf.com/darmowe-zdj%C4%99cia-stockowe/210938300.html>

Wydawca:
Polskie Towarzystwo Ekonomiczne
ul. Nowy Świat 49, 00 042 Warszawa
tel. 22 551 54 01, fax 22 551 54 44
<http://www.pte.pl>
e mail: zk@pte.pl
www.ksiazkiekonomiczne.pl

Druk i oprawa:
Sowa sp. z o.o.

Spis treści

Bogusław Fiedor, Marian Gorynia, Andrzej Szablewski

Wprowadzenie	11
---------------------------	----

CZĘŚĆ I

EWOLUCJA NAUK EKONOMICZNYCH – WYZWANIA METODOLOGICZNE

Bogusław Fiedor, Marian Gorynia

Społeczna sprawczość i użyteczność nauk ekonomicznych w kontekście klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych	19
1. Wstęp	19
2. Istota i ograniczenia społecznej sprawczości i użyteczności nauk ekonomicznych.....	20
3 Stan obecny oraz postulaty odnośnie do usytuowania nauk ekonomicznych w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych.....	25
3.1. Współczesne nauki ekonomiczne – zagadnienia definicyjne i klasyfikacyjne.....	26
3.2. Postulat rozluźnienia ram klasyfikacyjnych w systemie organizacji nauki w Polsce	27
3.3. Organizacja pracy Rady Doskonałości Naukowej	28
4. Zakończenie.....	33

Łukasz Hardt, Marek Kośny

Zwrot empiryczny w ekonomii. Przykład badań nad nierównościami	37
1. Wstęp	37
2. Zwrot empiryczny, czyli co?	39
3. Zwrot empiryczny w ekonomii.....	43
4. Przejście do analiz empirycznych w ekonomicznych badaniach nad nierównościami	48
5. Podsumowanie.....	55

Aneta Hryckiewicz-Gontarczyk, Malwina Rzepka

Ewolucja metod badawczych i wykorzystywanych danych w badaniach z dyscypliny ekonomia i finanse	58
1. Wstęp.....	58
2. Dostęp do danych	61
2.1. <i>Big data</i>	61
2.2. Rozwój mediów społecznościowych.....	62
3. Nowoczesne metody badawcze	63
3.1. Metody uczenia maszynowego.....	63
3.2. Przetwarzanie języka naturalnego	64
3.3. Sieci neuronowe	65
3.4. Analiza sentymentu	66
4. Zastosowanie nowych metod badawczych w dziedzinie ekonomii i finansów.....	67
4.1. Zastosowanie analizy sentymentu do prognozowania wahań na rynku akcji	67
4.2. Zastosowanie sztucznej sieci neuronowej do prognozowania bankructwa firmy	67
4.3. Uczenie głębokie oraz prognozowanie zmian na rynku akcji	69
5. Zakończenie	70

Krzysztof Jajuga, Józef Pociecha, Mirosław Szreder

Współczesne dylematy metod statystycznych i ekonometrycznych w zastosowaniach społeczno-ekonomicznych	73
1. Wstęp.....	73
2. Przemiany w badaniach ekonomicznych i społecznych – niektóre współczesne tendencje.....	74
2.1. Badania w naukach ekonomicznych i społecznych w ostatnich latach	74
2.2. Statystyka a uczenie maszynowe (sztuczna inteligencja).....	76
3. Praktyka wnioskowania statystycznego – współczesne wyzwania.....	80
4. Wyzwania stojące przed badaniami za pomocą metod uczenia statystycznego ...	84
4.1. Istota uczenia statystycznego.....	84
4.2. Zasady uczenia statystycznego	85
4.3. Panorama metod uczenia statystycznego	87
4.4. Paradygmat uczenia statystycznego	88

CZĘŚĆ II**EWOLUCJA NAUK EKONOMICZNYCH – WYZWANIA I IMPERATYWY ZWIĄZANE ZE WSPÓŁCZESNYMI MEGATRENDAMI ROZWOJOWYMI I CZASAMI WIELKICH PRZEŁOMÓW***Tomasz Szapiro*

Ekonomia i sztuczna inteligencja – sądy i przesady	93
1. Poznanie naukowe – motywy i metody	93
2. Ekonomia i dane	94
3. Sztuczna inteligencja na drodze od optymalizacji do aproksymacji	95
4. Od ekonomii do sztucznej inteligencji	98
5. Od sztucznej inteligencji do ekonomii	100
6. Wybrane przewidywania, oczekiwania i rekomendacje	104

Jan Koleśnik

Dezintermediacja finansów – przyszłość bankowości?	107
1. Wstęp	107
2. Niebankowi pośrednicy finansowi – od <i>shadow banking</i> do fintechów	108
3. Pieniądz cyfrowy banku centralnego – rewolucja czy ewolucja dla banków? ...	112

Andrzej K. Koźmiński

Przywództwo w czasach zarazy	118
---	------------

Wojciech Czakon

Strategia w czasach przełomów	131
1. Wprowadzenie	131
2. Jak rozpoznać czasy przełomów?	132
3. Co odróżnia problemy strategiczne od wszystkich innych?	134
4. Kluczowe zadania strategii w czasie przełomów	136

Wojciech Paczos

Gospodarcza odbudowa po pandemii COVID-19	140
1. Makroekonomia wobec wybuchu pandemii COVID-19. Czy potrzebna jest zmiana paradygmatu?	140
2. Uwaga na gospodarczy „ <i>long COVID</i> ”	142
3. Lekcje z pandemii	143
4. Bilans ryzyk gospodarczych w 2022 roku	145
5. Szczepienia przeciw COVID-19 a wzrost gospodarczy	147
6. Gospodarcze zwroty z inwestycji	148
7. Prawdziwe koszty kryzysu COVID-19: spadek ze ścieżki wzrostu	150
8. Podsumowanie	151

CZĘŚĆ III**EWOLUCJA NAUK EKONOMICZNYCH –****WYZWANIA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNE I PRZYRODNICZE***Konrad Prandecki***Ewolucja nauk ekonomicznych w następstwie zmian środowiska**

przyrodniczego	157
1. Wprowadzenie	157
2. Wyzwania środowiskowe jako czynnik zmian	158
3. Nauki ekonomiczne wobec problemów środowiska	160
4. Czynniki zmian, czyli co musi nastąpić, aby ewolucja była możliwa	163
5. Podsumowanie	166

*Eugeniusz Kwiatkowski, Łukasz Arendt***Wyzwania rozwojowe dla rynku pracy. Rola nowoczesnych technologii**

1. Wstęp	169
2. Nowoczesne technologie a kierunki zmian na rynku pracy	172
3. Pandemia COVID-19 a polski rynek pracy – ujęcie syntetyczne	178
4. Wnioski dla wyzwań i badań rynku pracy	180

*Gertuda Uścińska***Współczesne wyzwania dla polityki społecznej – wybrane problemy**

z obszaru zabezpieczenia społecznego	185
1. Wprowadzenie	185
2. Wyzwania demograficzne a zabezpieczenie społeczne	187
2.1. Zmiany demograficzne a kondycja funduszu emerytalnego	187
2.2. Wysokość świadczeń emerytalnych i ich determinanty	189
2.2.1. Adekwatność świadczeń emerytalnych. Emerytury groszowe	190
2.2.2. Dodatkowe oszczędzanie jako warunek konieczny bezpiecznej starości	192
2.3. Narastające ryzyko niesamodzielności	193
3. Rynek pracy – doświadczenia z okresu pandemii i kryzys migracyjny. Wyzwania dla zabezpieczenia społecznego	193
3.1. Nowe formy pracy a bezpieczeństwo socjalne pracujących	194
3.2. Cudzoziemcy w ubezpieczeniu społecznym	195
4. Kryzys uchodźczy – wsparcie państwa polskiego dla uchodźców z Ukrainy	196
5. Skuteczność działań antykryzysowych – uwarunkowania instytucjonalno- -organizacyjne (CASE ZUS)	198
6. Zakończenie	200

Agnieszka Chłoń-Domińczak

Monitorowanie sytuacji społeczno-ekonomicznej osób w wieku 50 lat lub więcej w Europie w okresie pandemii COVID-19	204
1. Wprowadzenie	205
2. Kontekst badania: zachorowania na COVID-19 oraz działania rządów	208
3. Doświadczenie zachorowania na COVID-19 wśród osób w wieku 50 lub więcej lat.....	209
4. Społeczne i ekonomiczne konsekwencje pandemii COVID-19: wybrane wyniki badania SHARE Corona 2	211
4.1. Zachowania ochronne osób w wieku 50+ w okresie pandemii	211
4.2. Dobrostan psychiczny w okresie pandemii	213
4.3. Rezygnacja z wizyt lekarskich	214
4.4. Aktywność zawodowa i wykonywanie pracy w okresie pandemii	214
4.5. Sytuacja ekonomiczna osób w wieku 50 lat lub więcej w okresie pandemii	217
4.6. Kontakty społeczne w okresie pandemii	219
5. Podsumowanie.....	220

ZAŁĄCZNIKI

RELACJE Z SESJI PLENARNYCH KONFERENCJI PT. EWOLUCJA NAUK EKONOMICZNYCH II (ENE II). EKONOMIA A PANDEMIA COVID-19 – POTRZEBA BIEŻĄCYCH DOSTOSOWAŃ CZY ZMIANY PARADYGMATU? (22 LISTOPADA 2022 R.)

Andrzej Szablewski

Załącznik 1: Relacja z sesji plenarnej pt. „Wyzwania metodologiczne”	225
---	------------

Wojciech Dyduch

Załącznik 2: Relacja z sesji plenarnej pt. „Wyzwania i imperatywy związane ze współczesnymi megatrendami rozwojowymi i czasami wielkich przełomów”	234
---	------------

Małgorzata Zaleska

Załącznik 3: Relacja z sesji plenarnej pt. „Wyzwania społeczno-demograficzne i przyrodnicze”	244
---	------------

NOTY BIOGRAFICZNE AUTORÓW	249
--	------------

INDEKS NAZWISK	255
-----------------------------	------------

INDEKS RZECZOWY	263
------------------------------	------------

Spółeczna sprawczość i użyteczność nauk ekonomicznych w kontekście klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych

Streszczenie: Główną tezą opracowania jest stwierdzenie, że społeczna sprawczość i użyteczność nauk ekonomicznych jest ograniczona przez kilka grup czynników. Oprócz czynników wynikających z natury nauk ekonomicznych (implikujących niedoskonałą predyktywność ich modeli i teorii) pewną rolę odgrywają także kwestie związane z usytuowaniem nauk ekonomicznych w systemie klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych. W pierwszej części artykułu zaprezentowano istotę i ograniczenia społecznej sprawczości i użyteczności nauk ekonomicznych. Zwrócono uwagę między innymi na przecenianie znaczenia ściśle pozytywistycznie rozumianego myślenia modelowo-dedukcyjnego dla rozwoju ekonomii jako nauki oraz na niedostatek rozważań normatywnych będący pochodną braku szerszej refleksji nad uwarunkowaniami aksjologicznymi i społeczną kontekstualnością wyborów decyzji ekonomicznych. Na tym tle wskazano czynniki, które mogą zwiększyć zdolności poznawcze oraz społeczną sprawczość i użyteczność nauk ekonomicznych. Punktem wyjścia drugiej części artykułu jest konstatacja, że złożoność uwarunkowań tej użyteczności i sprawczości, a także trudna do zakwestionowania rola nauk ekonomicznych w kształtowaniu rzeczywistości gospodarczej i społeczno-politycznej, zwracają uwagę na brak ich odpowiedniej reprezentacji czy obecności w obowiązującej klasyfikacji nauk w Polsce. Krótko scharakteryzowano najpierw stan obecny tej klasyfikacji. Następnie przedstawiono postulaty odnoszące się do pożądanego usytuowania nauk ekonomicznych w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych. Sformułowano w szczególności propozycję utworzenia dyscypliny o nazwie „nauki ekonomiczne”.

Podstawową metodą badawczą wykorzystaną przy przygotowaniu tego opracowania była krytyczna analiza i synteza literatury przedmiotu.

Słowa kluczowe: społeczna sprawczość nauk ekonomicznych, użyteczność nauk ekonomicznych, nauki ekonomiczne w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych

1. Wstęp

Niniejszy artykuł wpisuje się w szeroką dyskusję na temat tożsamości, a także społecznej przydatności i funkcjonalności nauk ekonomicznych. Główną tezą opracowania jest stwierdzenie, że społeczna sprawczość i użyteczność nauk

* Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

** Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

ekonomicznych jest zdeterminowana i ograniczona przez kilka grup czynników. Autorzy artykułu zabierali wielokrotnie głos w dyskusji na ten temat, dokonując we wcześniejszych opracowaniach swego rodzaju analizy SWOT odniesionej do nauk ekonomicznych [Fiedor, Gorynia, 2019; 2020a, 2020b oraz 2020c]. Należy podkreślić, że oprócz wskazanych tutaj i przeanalizowanych czynników wynikających z natury nauk ekonomicznych (implikujących małą predyktywność ich modeli i teorii), pewną rolę w kreowaniu użyteczności nauk ekonomicznych odgrywają również kwestie związane z ich usytuowaniem w systemie klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych.

Podstawową metodą badawczą wykorzystaną przy przygotowaniu tego opracowania była krytyczna analiza literatury przedmiotu, która została dodatkowo uzupełniona elementami analizy diagnostycznej i prognostycznej wykorzystanymi do zaproponowania autorskich postulatów odnoszących się do usytuowania nauk ekonomicznych w klasyfikacji nauk.

2. Istota i ograniczenia społecznej sprawczości i użyteczności nauk ekonomicznych

Nauki ekonomiczne, w tym zwłaszcza wąsko rozumiana ekonomia, czy teoria ekonomii (mikroekonomia, makroekonomia, metodologia i historia ekonomii) rozwijają się – podobnie jak inne nauki społeczne – pod wpływem dwóch dość zróżnicowanych, choć wzajemnie się przenikających czynników: logicznego i historycznego. Pierwszy oznacza, że rozwój ten polega na stałym doskonaleniu metod i form analizy. Jak ujmuje to J.A. Schumpeter [1987; pierwsze wydanie rok 1951], historia ekonomii to w istocie rozwój metod analizy ekonomicznej, przy milcząco czy otwarcie przyjmowanym założeniu, że przedmiot badań nauk ekonomicznych ulega tylko pewnym modyfikacjom, lecz jego istota pozostaje niezmienna, a polega na stałym badaniu czynników determinujących wężiej czy szerzej rozumianą efektywność ekonomiczną (efektywność gospodarowania). Czynnik historyczny wskazuje z kolei, że zasadnicze znaczenie w rozwoju nauk ekonomicznych przypisuje się badaniu zmieniających się społecznych, technicznych, przyrodniczych i – szeroko rozumianych – instytucjonalnych oraz kulturowych uwarunkowań zjawisk i procesów gospodarczych oraz leżących u ich podstaw decyzji i wyborów ekonomicznych. Można w związku z tym mówić [Ross, 2014] o dwóch strategiach w rozwoju ekonomii, a są to:

- strategia filozoficzna, odwołująca się głównie do wyżej wskazanego czynnika logicznego w rozwoju ekonomii, podkreślająca niezmienność w czasie podstawowych kategorii oraz praw i prawidłowości gospodarowania, w związku z czym redukująca w znacznym stopniu mechanizm tego rozwoju do krytycznej analizy dotychczasowego dorobku i poszukiwania nowych syntez w jego ramach;

- strategia historyczno-socjologiczna, akcentująca zmienność wyżej wskazanych warunków gospodarowania oraz implikowaną tym potrzebę zmienności odnośnie do obszaru i metod badawczych nauk ekonomicznych.

W pełni zrozumiałe i logiczne jest, że o ile w strategii filozoficznej większe, a w zasadzie decydujące znaczenie ma myślenie dedukcyjne oparte na formalnym (matematycznym, statystycznym) modelowaniu, to w strategii historyczno-socjologicznej większe znaczenie ma analiza indukcyjna, opis historyczny, a także – zwłaszcza w ekonomii i finansach behawioralnych – odwoływanie się do pozastatystycznych źródeł poznania naukowego w ekonomii.

Można postawić ogólną tezę, że obecna we współczesnej ekonomii (przynajmniej od lat 70. zeszłego wieku) konstatacja o kryzysie ekonomii jako nauki tak w wymiarze poznawczym, jak i odnoszącym się do jej społecznej użyteczności jako „nauki praktycznej” [Fiedor, 2010], może być łączona z dominacją od mniej więcej połowy wieku XX strategii filozoficznej. Na poziomie mikroekonomicznym skutkowało to małą przystawalnością modeli i teorii ekonomicznych opartych na instrumentalnie rozumianej (w klasycznych ujęciach G. Beckera, M. Friedmana czy L. Robbinsa) racjonalności, czyli modelu *homo oeconomicus* i hipotezie maksymalizacji użyteczności, do rzeczywiście obserwowanych wyborów i decyzji podmiotów gospodarczych. Można i należy to łączyć, mówiąc bardzo ogólnie, z istotnym oddziaływaniem czynników pozaekonomicznych, związanych z szeroko rozumianymi uwarunkowaniami aksjologicznymi i społeczną kontekstualnością zachowań ekonomicznych. Model człowieka gospodarującego jest w związku z tym od dawna przedmiotem rozlicznych krytyk, modyfikacji czy rozwinięć, żeby wspomnieć choćby tak istotne, jak: koncepcja ograniczonej racjonalności H. Simona, model selektywnie racjonalnego człowieka gospodarującego H. Leibenstein, model REMM (*Resourceful, Evaluating and Maximizing Man*) Mecklinga i Jenkinsa, koncepcje *homo empathicus*, *homo sociologicus*, *homo sustinens* i inne [Dzionek-Kozłowska, 2018; Horodecka, 2019; Fiedor, Ostapiuk, 2017; Dixon, Wilson, 2014].

Permanentność kryzysu rozwoju ekonomii jako nauki w wymiarze poznawczym i społeczno-utilitytarnym może też być postrzegana w perspektywie makroekonomicznej. Generalnie chodzi o wzrost ryzyka i niepewności, w tym o charakterze systemowym i fundamentalnym, związanych przede wszystkim ze współczesnymi megatrendami cywilizacyjnymi, technologicznymi, energetyczno-ekologicznymi, kulturowymi, społecznymi itd. oraz następstwami tych megatrendów. W pewnym zakresie są one uwzględniane w teoriach realnego cyklu koniunkturalnego jako różnego rodzaju szoki podażowe. Generalnie jednak coraz większa intensywność, rosnąca pod względem czasowym i przestrzennym skala zjawisk i procesów składających się na poszczególne megatrendy, w połączeniu z ich współzależnością, osłabia siłę predykcyjną teorii i modeli makroekonomicznych, a teorii cyklu koniunkturalnego w szczególności, przekładając się na zmniejszoną skuteczność modeli polityki

makroekonomicznej. Potrzebny jest jednocześnie umiar w interpretacji różnych turbulencji w kategoriach nieprzewidywalnych czarnych łabędzi z jednej strony, a z drugiej w podejściu [Rubini, Mihm, 2011], że kryzysy są całkowicie przewidywalne, a zatem i „zarządzalne”.

Te wskazane w sposób bardzo generalny czynniki ograniczające społeczną sprawczość i użyteczność ekonomii jako nauki można poddać procesowi pewnej dezagregacji czy konkretyzacji. Nie twierdząc bynajmniej, że prezentowane tutaj ujęcie ma cechy uniwersalności czy kompletności, zaproponowano poniżej (nawiązując do naszych wcześniejszych opracowań) następującą identyfikację tych czynników:

- nadmierna „wiera” ekonomistów w znaczenie ściśle pozytywistycznie rozumianego myślenia modelowo-dedukcyjnego dla rozwoju ekonomii jako nauki, w dużym stopniu będąca pochodną niedoszacowania uwarunkowań aksjologicznych i społecznej kontekstualności zachowań/wyborów/decyzji ekonomicznych, a z drugiej strony skutkująca przecenianiem znaczenia takich kryteriów oceny prawdy i postępu (rozwoju) w ekonomii jako nauce, jak racjonalność instrumentalna i efektywność instrumentalna;
- ogólny niedostatek (skromność) rozważań normatywnych w ekonomii, często w połączeniu z „wypychaniem” tego rodzaju refleksji poza obręb ekonomii jako nauki, *implicite* bądź w sposób bezpośredni redukowanej do *positive science* na wzór nauk ścisłych i przyrodniczych, często w połączeniu z dezawuowaniem znaczenia czy wręcz odmawianiem statusu „naukowości” nurtom, szkołom czy ekonomistom nieakceptującym lub krytykującym założenia metodologiczne, przede wszystkim o charakterze behawioralnym i kognitywnym (teoriopoznawczym) *mainstreamowej* ekonomii [Ostapiuk, 2021; Fiedor, 2019; Dixon, Wilson, 2014]. Truizmem niemal będzie stwierdzenie, że swoiste rugowanie rozważań normatywnych z nauk ekonomicznych implikuje ograniczanie nie tylko ich wartości poznawczej, ale i społeczno-utilitytarnej współcześnie, w warunkach szybkiego wzrostu rozwarstwienia, nierówności i różnych form wykluczenia społeczno-ekonomicznego implikowanego procesami digitalizacji gospodarki, powstawaniem „przemysłu 4.0” czy finansjalizacji gospodarki. Wreszcie, warto i należy stale przypominać uniwersalną dla rozwoju nauk społecznych, a więc i ekonomicznych, konstatację M. Webera [Hardt, 2013 oraz Fiedor, 2013], że sądy wartościujące – w tym o charakterze metodologicznym – są w tych naukach nie tylko równouprawnione w stosunku do sądów pozytywnych, ale i niezbędne, często stanowiąc wręcz (choć nie zawsze jesteśmy tego świadomi) podstawę ściśle pozytywnej, modelowo-dedukcyjnej refleksji o problemach ekonomicznych;
- pomimo prób inkorporacji pewnej części dorobku niektórych nurtów heterodoksyjnych do *mainstreamu* (zwłaszcza ekonomii i finansów behawioralnych), niedostateczny zakres przenikania się ortodoksji (*mainstreamu*) i nurtów heterodoksyjnych, a także współpracy ekonomii z innymi dyscyplinami i dziedzinami nauki. Wciąż wydaje się wyraźnie dominować myślenie w kategoriach imperiali-

zmu ekonomicznego, „starego” bądź „nowego” [Brzeziński, Gorynia, Hockuba, 2009 oraz Hodgson, 2012];

- pomimo wielkiego już dorobku nurtu instytucjonalnego, zwłaszcza nowej ekonomii instytucjonalnej i (nowej) ekonomii politycznej, w tym opartego na rozległych badaniach historycznych i empirycznych, również międzynarodowej komparatystyce [Acemoglu, Robinson, 2014], niedocenywanie wciąż w makroekonomii i politykach makroekonomicznych znaczenia jakości instytucji – formalnych, nieformalnych, jak i [North, 1990] instytucjonalnych rozwiązań organizacyjnych (*institutional arrangements*) dla trwałości wzrostu i rozwoju gospodarczego;
- zagrożenia związane z szerzeniem się postaw oportunistycznych – implikowanych zwłaszcza bliskimi związkami ekonomistów ze światem realnej polityki – oraz myślenia woluntarystycznego o zjawiskach i procesach gospodarczych, w tym przeceniającego rolę państwa i sprawczej woli politycznej dla kształtowania tego przebiegu (skrajny etatyzm i statolatria).

Powyższe ograniczenia i uwarunkowania dotyczą oczywiście nie tylko funkcji użytecznych ekonomii jako nauki, ale również funkcji poznawczych. Te dwie grupy funkcji są *ex definitione* współzależne, gdyż w każdej nauce społecznej postęp w wymiarze poznawczym jest fundamentalnym warunkiem wzrostu skuteczności i efektywności metod i instrumentów oddziaływania na przebieg zjawisk i procesów w realnym świecie.

Jeśli przyjąć powyższą identyfikację zagrożeń, a w zasadzie i ogólnych uwarunkowań przyszłego rozwoju ekonomii jako nauki, to w perspektywie wzrostu czy poprawy jej społecznej służebności, rozumianej jako zdolność wypracowania i/lub doskonalenia metod oraz instrumentów oddziaływania, sterowania i regulacji w różnej skali funkcjonalnej (wąsko rozumiana regulacja publiczna, stabilizacja makroekonomiczna, polityka pro wzrostowa jako mix polityk sektorowych i horyzontalnych, polityka mikroekonomiczna i instytucjonalna) i przestrzennej (od lokalno-regionalnej po globalną), najważniejsze wydają się być następujące kierunki działań:

- wzbogacanie – poprzez odpowiednie studia teoretyczne i badania empiryczne podstaw antropologicznych i behawioralnych nauk ekonomicznych. Dotyczy to głównie, ale nie wyłącznie, mikroekonomii. Nie chodzi oczywiście o całkowite odrzucenie koncepcji *homo oeconomicus* i hipotezy maksymalizacji użyteczności. Trudno bowiem zaprzeczyć, że mogą być one użyteczne jako podstawa objaśniania zachowań mikroekonomicznych czy mechanizmu dochodzenia do równowagi na poszczególnych rynkach. Chodzi o głębokie modyfikacje i uzupełnienia wynikające po pierwsze z odrzucenia przez wielu ekonomistów głównego nurtu (poglądy Gary Beckera są tutaj oczywiście najbardziej charakterystyczne) aksjomatyczno-tautologicznego ujmowania koncepcji człowieka gospodarującego oraz hipotezy maksymalizacji użyteczności. Po drugie

i przede wszystkim – o szerokie uwzględnianie różnorodnych aksjologicznych uwarunkowań i społecznej kontekstualności decyzji i wyborów ekonomicznych. Tradycja badawcza z tym związana nie jest oczywiście nowa, ale rzecz w tym, aby nadawać tym zmianom charakter paradygmatyczny (autorzy artykułu mówią też w innym swoim tekście o potrzebie multiparadygmatyczności ekonomii czy nauk ekonomicznych: Fiedor, Gorynia, 2019), a także wprowadzać zasadnicze modyfikacje w modelu kształcenia ekonomistów na uniwersytetach (uczelniach wyższych). Jeśli chodzi o zmiany tego drugiego rodzaju, to zgodnie z koncepcją refleksyjności nauki i otoczenia społecznego [Soros, 2013; Dzionek-Kozłowska, 2019] edukacja ekonomistów jest ważnym kanałem oddziaływania nauk ekonomicznych na rzeczywistość społeczno-gospodarczą. Opieranie modelu tej edukacji na wąskim, instrumentalnym i *ipso facto* aksjomatycznym podejściu do efektywności ekonomicznej i racjonalności gospodarowania w znacznym stopniu przyczynia się do tego, że absolwenci (przyszli naukowcy i praktycy gospodarczy, a także politycy gospodarczy różnego szczebla) mają małą wrażliwość na społeczne, moralne, ekologiczne itp. uwarunkowania oraz skutki wyborów i decyzji ekonomicznych;

- zdecydowanie szersze niż dotychczas (wychodzące zwłaszcza poza schematy teorii realnego cyklu koniunkturalnego) uwzględnianie wpływu współczesnych megatrendów rozwojowych (wskazanych wcześniej) na przebieg koniunktury, cykli koniunkturalnych, ale także z drugiej strony na modele i wzorce rozwoju, sposób rozumienia dobrobytu i jakości życia itp.;
- silny rozwój nurtu normatywnego w ekonomii, zwłaszcza w kontekście rosnącego znaczenia czynników aksjologicznych zarówno w „standardowych” decyzjach i wyborach ekonomicznych, jak i ich rangi jako determinant dobrobytu i jakości życia. Powinno to prowadzić do stopniowego „równouprawnienia” nurtów normatywnego i pozytywnego, nie tylko w obrębie akademickiej ekonomii (*mainstreamu*), oraz do większego udziału w kształceniu ekonomistów przedmiotów zajmujących się społecznymi uwarunkowaniami i skutkami gospodarowania. Na poziomie metodologicznym powinno to oznaczać uznanie specyfiki i odrębności metod badawczych właściwych dla refleksji teoretycznej nad aksjologicznymi uwarunkowaniami i społeczną kontekstualnością decyzji i wyborów ekonomicznych w stosunku do pozytywistycznie rozumianej weryfikacji czy testowania hipotez naukowych;
- pogłębienie współpracy – zamiast imperializmu ekonomii jako nauki – z innymi dyscyplinami i dziedzinami nauk społecznych, ale także humanistycznych i przyrodniczych, tak jak przykładowo ma to miejsce w ekonomii behawioralnej, ewolucyjnej czy ekologicznej. Konieczne wydaje się to zwłaszcza w obszarze badań nad wyzwaniem, jakie dla wzrostu gospodarczego i rozwoju społeczno-gospodarczego są związane ze współczesnymi megatrendami cywilizacyjnymi.

Przedstawiona powyżej refleksja nad istotą i ograniczeniami społecznej użyteczności i sprawczości nauk ekonomicznych (z koncentracją uwagi na dyscyplinie ekonomia i finanse w obecnie obowiązującej w Polsce klasyfikacji nauk) ma bardzo syntetyczny charakter i – jak już wspomniano – nawiązuje do wielu wcześniejszych publikacji autorów na temat roli i miejsca nauk ekonomicznych w systemie nauk społecznych, ich mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń rozwojowych itp. Wydaje się w szczególności, że wskazana w tej części artykułu – choć w sposób wielce syntetyczny – złożoność uwarunkowań wpływających na społeczną użyteczność i sprawczość nauk ekonomicznych, a także trudna do zakwestionowania rola tych nauk (łącznie z politykami gospodarczymi im odpowiadającymi) w kształtowaniu rzeczywistości gospodarczej i społeczno-politycznej, zwracają uwagę na brak ich odpowiedniej reprezentacji czy obecności w obowiązującej klasyfikacji nauk w Polsce. Skromność tej reprezentacji jest zgoła zadziwiająca, jeśli się to odniesie do powszechnie akceptowanej w świecie klasyfikacji nauk ekonomicznych według „Journal of Economic Literature” (obok „American Economic Review” oraz „Journal of Economic Perspectives” jest to najważniejsze i niezwykle wpływowe czasopismo, publikowane przez założoną w roku 1885 American Economic Association) czy do faktu (o czym napisano poniżej), że liczba samodzielnych pracowników nauki w dziedzinie nauk ekonomicznych w Polsce należy (obok nauk medycznych) do zdecydowanie największych w naszym kraju.

3. Stan obecny oraz postulaty odnośnie do usytuowania nauk ekonomicznych w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych

W tej części opracowania została postawiona teza, że z punktu widzenia usytuowania nauk ekonomicznych w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych warto rozważyć wykonanie korekty. Ruch korygujący mógłby obejmować trzy alternatywne posunięcia:

- albo stworzenie dyscypliny nauki ekonomiczne w ramach dziedziny nauk społecznych (w proporcji do liczby samodzielnych pracowników nauki w obrębie dziedzin/dyscyplin),
- albo zapewnienie proporcjonalnej reprezentacji obecnych dyscyplin w składzie RDN (przy spełnieniu warunku reprezentacji proporcjonalnej),
- albo stworzenie odrębnej dziedziny (nauki ekonomiczne) z obecnymi dyscyplinami, a także z uwzględnieniem zasady reprezentacji proporcjonalnej.

W dalszej części opracowania więcej uwagi poświęcono posunięciu pierwszemu.

3.1. Współczesne nauki ekonomiczne – zagadnienia definicyjne i klasyfikacyjne

Autorzy niniejszego opracowania zabierali wielokrotnie głos zarówno w wystąpieniach indywidualnych, jak i wspólnych na temat statusu klasyfikacyjnego nauk ekonomicznych oraz poszczególnych dyscyplin w ramach klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych [Fiedor, 2014; Fiedor, Gorynia, 2019; Fiedor, Gorynia, 2020a; Fiedor, Gorynia, 2020b; Fiedor, Gorynia, 2020c; Gorynia, 2018a; Gorynia, 2018b; Gorynia, 2019; Gorynia, 2022]. Poniżej wykorzystano wybrane fragmenty wymienionych publikacji.

Spotykane w literaturze klasyfikacje pokazują zarówno różnorodność zainteresowań w ramach różnych części składowych nauk ekonomicznych, jak i w przybliżeniu pozwalają na zarysowanie granic ich pól badawczych. Klasyfikacje te mogą jednak służyć jako punkt wyjścia do określenia, czym są współczesne nauki ekonomiczne. Kolejnym krokiem jest zdefiniowanie tożsamości nauk ekonomicznych. Próbę taką podjęto w opracowaniach: Gorynia [2018a; 2018b]. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na fakt, że rozumienie nauk ekonomicznych w Polsce cechuje się pewną specyfiką w stosunku do rozwiązań przyjętych w innych krajach. Do 30 września 2018 roku w polskiej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych występowała dziedzina nauk ekonomicznych. Jednym z ośmiu obszarów nauki były nauki społeczne, w których występowały trzy dziedziny, w tym nauki ekonomiczne. W skład nauk ekonomicznych wchodziły cztery dyscypliny: ekonomia, nauki o zarządzaniu, finanse i towaroznawstwo, o wyodrębnionych, specyficznych przedmiotach zainteresowań [Gorynia, 2018a; 2018b]. Wspólnym wątkiem, wyróżnikiem łączącym wymienione dyscypliny było szeroko, wieloaspektowo pojmowane rozumienie efektywności. Można przyjąć, że w tym ujęciu nauki ekonomiczne były naukami zajmującymi się efektywnością, czyli relacją nakładów i wyników we wszelkich odmianach aktywności człowieka.

Od 1 października 2018 roku dziedzina nauk społecznych, będąca zgodnie z Ustawą 2.0 (Konstytucja dla Nauki) jedną z ośmiu dziedzin nauki, zawiera w sobie dwie dyscypliny „ekonomiczne” w ramach jedenastu dyscyplin w dziedzinie nauk społecznych. Są to dyscypliny ekonomia i finanse oraz nauki o zarządzaniu i jakości. Z pewnym uproszczeniem można przyjąć, że dyscyplina ekonomia i finanse powstała ze scalenia dyscyplin ekonomia oraz finanse, a dyscyplina nauki o zarządzaniu i jakości jest efektem połączenia dyscypliny nauki o zarządzaniu i części dyscypliny towaroznawstwo. Dodatkowo w ramach dziedziny nauk społecznych występuje także dyscyplina o nazwie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Innym przejawem specyfiki polskiej są klasyfikacje nauki według Polskiej Akademii Nauk (PAN) oraz Narodowego Centrum Nauki (NCN). W przypadku PAN występują dwie klasyfikacje nauki, w zależności od tego, czy mamy na uwadze PAN jako korporację uczonych, czy też jako jednostkę badawczą [Gorynia, 2018b]. W wypadku NCN, zajmującego się finansowaniem badań podstawowych w Polsce, Rada tej

instytucji przyjęła za podstawę procesu kwalifikacji i oceny projektów badawczych podział na 25 paneli dziedzinowych (dyscyplin lub grup dyscyplin), tematycznie pokrywających cały obszar badań naukowych, gdzie nauki ekonomiczne także znajdują swoje indywidualne odbicie. Ponadto należy zaznaczyć, że często podejmowane są nieformalne próby dalszego, bardziej szczegółowego opisu wykazu zainteresowań badawczych i przedmiotu badań w postaci subdyscyplin wyróżnianych w ramach poszczególnych dyscyplin nauk ekonomicznych [Fiedor, 2014, s. 2].

W niniejszym opracowaniu przyjęto szerokie, kompromisowe rozumienie nauk ekonomicznych pojmowanych jako wypadkowa omówionych podejść klasyfikacyjnych.

3.2. Postulat rozluźnienia ram klasyfikacyjnych w systemie organizacji nauki w Polsce

Niżej poświęcono nieco uwagi postulatowi rozluźnienia ram klasyfikacyjnych obowiązujących w systemie klasyfikacji dyscyplin w Polsce, w tym także ram odnoszących się do nauk ekonomicznych.

Wydaje się, że jedną z szans rozwojowych nauk ekonomicznych mogłaby być rezygnacja ze sztywnego, skostniałego i petryfikującego przeszłe, historyczne schematy podziału na dziedziny i dyscypliny oraz towarzyszące temu wprowadzenie elementu elastyczności przy jednoczesnej dbałości o przestrzeganie tożsamości nauk ekonomicznych [Fiedor, Gorynia, 2020c]. Innymi słowy, delimitacja kategorii nauk ekonomicznych powinna być czyniona w sposób dynamiczny i elastyczny na bazie ewolucyjnych ustaleń/uzgodnień z innymi dziedzinami i dyscyplinami wiedzy. Granice między naukami ekonomicznymi a innymi fragmentami wiedzy wydzielonymi w sposób formalny lub nieformalny nie powinny być sztywne. Bowiem to właśnie pola badawcze znajdujące się na peryferiach niektórych dziedzin i dyscyplin, a jednocześnie spokrewnione z innymi dziedzinami i dyscyplinami przedmiotem zainteresowań lub metodami badawczymi, są potencjalnie zarodkami przyszłych, niekonwencjonalnych, nowych pól poszukiwań, których eksploracja może generować postęp w nauce.

W zgodzie z powyższym można zaproponować, by w realiach polskiej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych obecne dyscypliny składające się na nauki ekonomiczne stały się jedną dyscypliną pod nazwą „nauki ekonomiczne”. Przemasz za tym argument, że złożoność współczesnych gospodarek wymaga w badaniach ujęcia możliwie całościowego i kompleksowego, a szczegóły klasyfikacji dyscyplin nie mają wiele wspólnego z realizmem w badaniach naukowych oraz są zwyczajnie niezrozumiałe dla przedstawicieli praktyki gospodarczej. Proponujemy rozważenie następującego hipotetycznego przykładu tematu pracy naukowej (doktorskiej albo habilitacyjnej): *Zróznicowanie przestrzenne zarządzania finansami projektów tworzenia innowacji produktowych*. Zgodnie z podejściem zdroworozsądkowym taka

problematyka badawcza bez większych wątpliwości zasługuje na zaliczenie jej do nauk ekonomicznych. Jeśli będziemy jednak dążyć do przyporządkowania przykładowo przytoczonej problematyki do którejś z trzech dyscyplin tworzących quasi-subdziedzinę nauk ekonomicznych (co w obowiązujących regułach przeprowadzania postępowań awansowych jest konieczne), to napotkamy istotne trudności. Z praktycznego punktu widzenia wprowadzenie jednej dyscypliny nauki ekonomiczne byłoby istotnym ułatwieniem w procedowaniu tego rodzaju prac awansowych. Oczywiście niezbędne byłoby dochowanie zasad staranności przy doborze recenzentów pod kątem zbieżności ich kompetencji z problematyką procedowanej pracy awansowej w ramach szeroko zdefiniowanej dyscypliny nauki ekonomiczne. Ważną przeszkodą stojącą na drodze do akceptacji takiego rozwiązania jest przyjęta w Konstytucji dla Nauki zasada, że każda dyscyplina, niezależnie od liczby uprawiających ją naukowców, jest reprezentowana w RDN przez trzech przedstawicieli. Zasada ta zdaje się zresztą implikować szersze trudności w organizacji pracy RDN, na które zwrócimy uwagę w kolejnej części opracowania.

3.3. Organizacja pracy Rady Doskonałości Naukowej

W tabeli 1. przedstawiono liczby osób uprawnionych do głosowania w wyborach do RDN w 2019 roku. Widoczne są znaczne rozpiętości w liczebności populacji naukowców uprawnionych do głosowania w poszczególnych dyscyplinach. Najbardziej rażąca dysproporcja występuje w naukach medycznych, gdzie ponad 3700 samodzielnych pracowników nauki wybierało trzech przedstawicieli do RDN. Nie wydaje się przy tym, aby poziom zróżnicowania problematyki badawczej w naukach medycznych był niższy, aniżeli byłoby to w wypadku połączenia trzech dyscyplin „ekonomicznych” w jedną pod nazwą „nauki ekonomiczne”. Jeśli bardzo zróżnicowane przeciwie specjacje medyczne mogą funkcjonować w ramach jednej dyscypliny, to na podobnej zasadzie wydaje się to dopuszczalne w przypadku specjalizacji ekonomicznych. Należy zauważyć, że ekonomia i finanse (ponad 1400 głosujących) oraz nauki o zarządzaniu i jakości (ponad 1300) należą do czołówek dyscyplin dysproporcjonalnie reprezentowanych w RDN. W wypadku trzeciej dyscypliny „ekonomicznej”, czyli geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, liczba uprawnionych do głosowania wynosiła ponad 300 osób. Łącznie więc liczba przedstawicieli tych dyscyplin uprawnionych do głosowania w wyborach do RDN wynosi ponad 3000 osób. Tak wyodrębnione nauki ekonomiczne byłyby drugą najliczniejszą dyscypliną. Wydaje się, że dobrym rozwiązaniem w takiej sytuacji byłoby wprowadzenie w Konstytucji dla Nauki reguły, że poszczególne dyscypliny są reprezentowane w RDN na zasadzie proporcjonalności pomiędzy liczbą osób uprawnionych do głosowania i liczbą osób wybieranych do RDN. Sprzyjałoby to także sprawności postępowań awansowych prowadzonych w RDN.

Tabela 1. Uprawnieni do głosowania w wyborach do Rady Doskonałości Naukowej w 2019 roku

Dyscyplina	Liczba osób
archeologia	188
architektura i urbanistyka	280
astronomia	112
automatyka, elektronika i elektrotechnika	919
ekonomia i finanse	1418
filozofia	572
geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna	303
historia	1033
informatyka	219
informatyka techniczna i telekomunikacja	804
inżynieria biomedyczna	222
inżynieria chemiczna	338
inżynieria lądowa i transport	889
inżynieria materiałowa	774
inżynieria mechaniczna	1379
inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka	1088
językoznawstwo	923
literaturoznawstwo	1258
matematyka	697
nauki biologiczne	1621
nauki chemiczne	1348
nauki farmaceutyczne	540
nauki fizyczne	1253
nauki leśne	231
nauki medyczne	3730
nauki o bezpieczeństwie	430

Dyscyplina	Liczba osób
nauki o komunikacji społecznej i mediach	303
nauki o kulturze fizycznej	402
nauki o kulturze i religii	536
nauki o polityce i administracji	794
nauki o sztuce	314
nauki o zarządzaniu i jakości	1302
nauki o zdrowiu	982
nauki o Ziemi i środowisku	754
nauki prawne	1211
nauki socjologiczne	476
nauki teologiczne	403
pedagogika	800
prawo kanoniczne	52
psychologia	415
rolnictwo i ogrodnictwo	831
sztuki filmowe i teatralne	185
sztuki muzyczne	892
sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki	1064
technologia żywności i żywienia	503
weterynaria	301
zootechnika i rybactwo	466

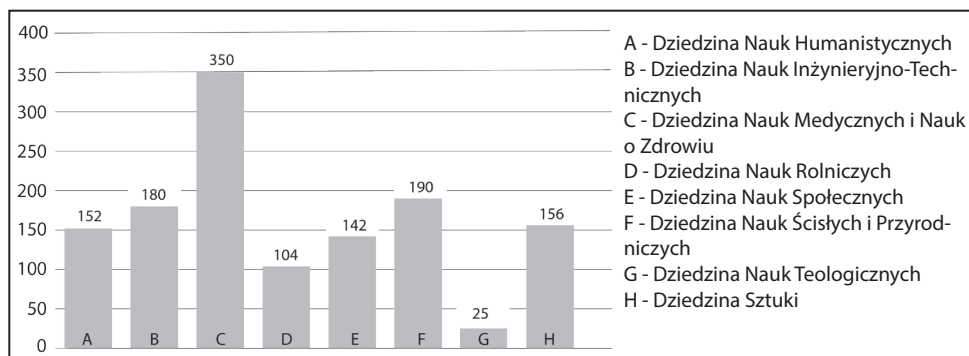
Źródło: Biuro Rady Doskonałości Naukowej, 2019.

Przytoczone przykładowo liczby pokazują, jak zróżnicowany jest rozkład liczebności samodzielnych pracowników nauki w poszczególnych dyscyplinach każdorazowo reprezentowanych w RDN przez trzech przedstawicieli. W tym kontekście uzasadniona wydaje się obawa, że taka sytuacja może implikować określone trudności w procedowaniu spraw awansowych w ramach poszczególnych dyscyplin. Na uwagę i poważne rozpatrzenie zasługuje więc postulat, że reprezentacja dyscyplin w RDN powinna być proporcjonalna. Jeśli warunek proporcjonalności zostałby spełniony, to

być może zasadne stałoby się wyodrębnienie dyscypliny o nazwie „nauki ekonomiczne” (mogłyby ją tworzyć łącznie dzisiejsze dyscypliny: ekonomia i finanse, nauki o zarządzaniu i jakości, a także geografia społeczno-gospodarcza i gospodarka przestrzenna). Gdyby udało się w tej sprawie uzyskać konsens, to wtedy procedowanie spraw awansowych w ramach RDN mogłoby zyskać na jakości w tym tego słowa znaczeniu, że można by poświęcić więcej uwagi na prowadzenie tych spraw w ramach większej liczby osób reprezentujących daną dyscyplinę. Ewidentną korzyścią z takiego rozwiązania byłoby uniknięcie czasami trudnych, ale *de facto* jałowych dyskusji na temat przynależności dorobku kandydata do określonej dyscypliny (na przykład: ekonomia i finanse czy nauki o zarządzaniu i jakości?). W ten sposób uniknięto by także sytuacji, w której znalazły się obecnie nauki medyczne, gdzie trzech przedstawicieli tych nauk zajmuje się całą populacją medyków w Polsce.

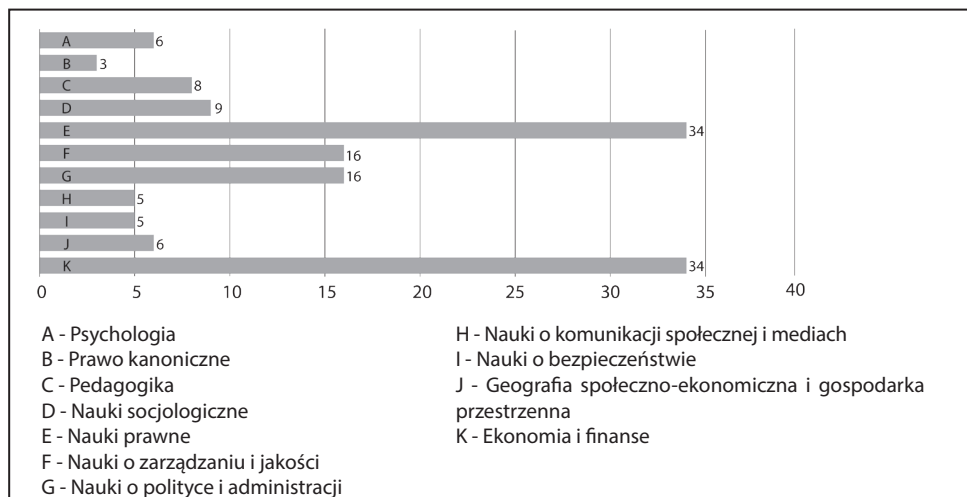
W tabelach 2. i 3. przedstawiono liczby wniosków w sprawie nadania tytułu profesora (podane liczby dotyczą wszczętych postępowań) w okresie od 1 października 2019 roku do 30 czerwca 2022 roku w podziale odpowiednio na wszystkie dziedziny nauki oraz na wszystkie dyscypliny w ramach dziedziny nauk społecznych. Z kolei w tabelach 4. i 5. zaprezentowano stosowne liczby odnoszące się do postępowań w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego. Z danych zawartych w przytoczonych tabelach jasno wynikają istotne dysproporcje w liczbie wniosków zarówno profesorskich, jak i habilitacyjnych rozpatrywanych przez trójki reprezentantów poszczególnych dyscyplin.

Tabela 2. Wnioski w sprawie nadania tytułu profesora – liczba wszczętych postępowań

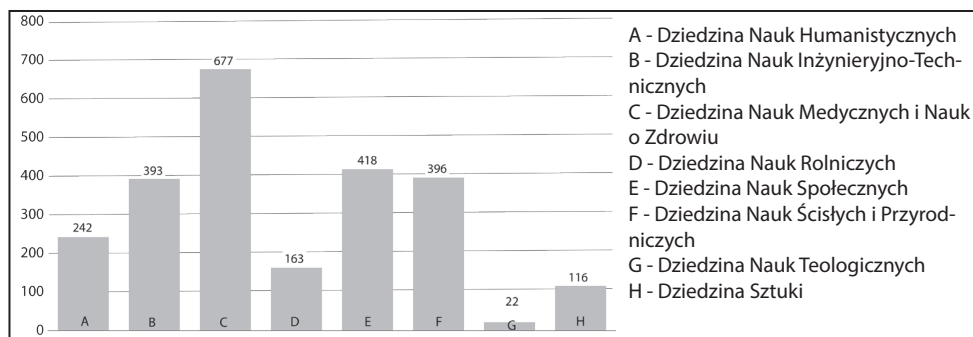
Źródło: Dane statystyczne dotyczące zadań Rady Doskonałości Naukowej w okresie od 1 października 2019 roku do 30 czerwca 2022 roku.

Tabela 3. Wnioski w sprawie nadania tytułu profesora – liczba wszczętych postępowań w dziedzinie nauk społecznych

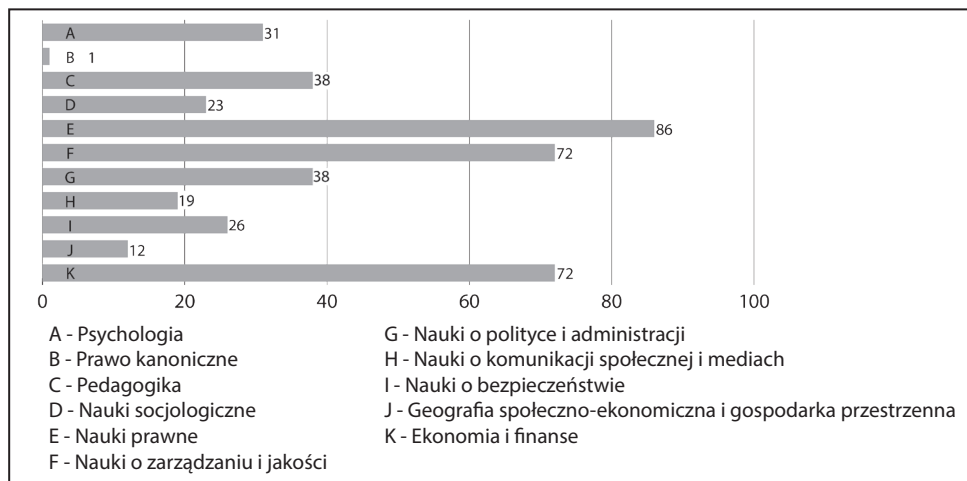
Dane statystyczne dotyczące zadań Rady Doskonałości Naukowej w okresie od 1 października 2019 roku do 30 czerwca 2022 roku.

Tabela 4. Wnioski w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego – liczba wszczętych postępowań

Źródło: Dane statystyczne dotyczące zadań Rady Doskonałości Naukowej w okresie od 1 października 2019 roku do 30 czerwca 2022 roku.

Tabela 5. Wnioski w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego – liczba wszczętych postępowań w dziedzinie nauk społecznych

Źródło: Dane statystyczne dotyczące zadań Rady Doskonałości Naukowej w okresie od 1 października 2019 roku do 30 czerwca 2022 roku.

3. Zakończenie

Przeprowadzone rozważania wykazały, że usytuowanie nauk ekonomicznych w systemie klasyfikacji i dyscyplin naukowych budzi wątpliwości, co rodzi określone trudności z zaliczaniem prowadzonych badań do zakresów poszczególnych dyscyplin.

Jeśli chodzi o system funkcjonowania awansów naukowych i o to, jaka jest w tym systemie rola RDN, to należy podkreślić, że nieproporcjonalna reprezentacja dyscyplin nauki w RDN zaczyna dawać o sobie znać i w przyszłości będą się prawdopodobnie nasilać konsekwencje tego niezbyt fortunnego z organizacyjnego punktu widzenia rozwiązania [Gorynia, 2022]. Reprezentacje poszczególnych dyscyplin w RDN są bowiem identyczne co do liczebności – każda z dyscyplin ma trzech przedstawicieli niezależnie od liczby osób uprawiających daną dyscyplinę. Natomiast liczbowo rzecz ujmując, baza, z której pochodzą przedstawiciele poszczególnych dyscyplin, jest bardzo różna.

Przywołane i rozpatrzone argumenty wydają się więc wskazywać na zasadność refleksji nad utworzeniem dyscypliny nauki ekonomiczne.

Klasyfikacja dziedzin i dyscyplin naukowych jest czynnikiem, którego znaczenie daleko wykracza poza podstawowy obszar i kompetencje funkcjonowania RDN, jakim jest ocena indywidualnych awansów naukowych, obszar niezmiernie ważny, bo wpływający zasadniczo na liczbę i jakość kadr naukowych, ich zastępowalność

w czasie, czyli sukcesję pokoleń badaczy i nauczycieli akademickich. W długim okresie strategiczne znaczenie klasyfikacji dziedzin i dyscyplin nauki można i należy wiązać z faktem, że jest to bardzo ważny czynnik współokreślający (obok ogólnej strategii rozwoju społeczno-gospodarczego, polityki naukowej państwa czy poziomu finansowania nauki i szkolnictwa wyższego) strukturę systemu badań naukowych, a więc miejsce w tym systemie i dynamikę rozwoju poszczególnych dziedzin, możliwości ciągłego i elastycznego dostosowywania przedmiotu i kierunków badań do imperatywów wynikających zarówno z poznawczych, jak i społeczno-uitylitarnych funkcji nauki. Biorąc pod uwagę wskazane w tym opracowaniu z jednej strony warunki ograniczające, z drugiej zaś kierunki działań niezbędne w kontekście stałego zwiększania siły poznawczej i sprawczości społecznej nauk ekonomicznych, jako drugie potencjalne rozwiązanie (obok wspomnianej już propozycji utworzenia dyscypliny nauki ekonomiczne) wyłania się ewentualność ich wyodrębnienia jako samodzielnej dziedziny nauki. Ponadto zauważona w tym artykule i wielu innych tekstach oraz coraz bardziej widoczna w badaniach naukowych multiparadygmatyczność nauk ekonomicznych, w tym związana z rosnącym zakresem ich współpracy czy korzystania z osiągnięć innych nauk społecznych, nauk humanistycznych i przyrodniczych, powinna skutkować refleksją nad ewentualnym stworzeniem w tej nowej klasyfikacji „przestrzeni formalnej” dla takiej współpracy, na przykład w postaci dyscypliny ekonomia społeczna.

Bibliografia

- Acemoglu D., Robinson J.A. [2014], *Dlaczego narody przegrywają*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań.
- Brzeziński M., Gorynia M., Hockuba H.]. [2009], *Ekonomia a inne nauki społeczne na początku XXI wieku. Między imperializmem a kooperacją*, w: Fiedor B., Hockuba Z. (red.), *Nauki ekonomiczne wobec wyzwań współczesności*, PTE, Warszawa.
- Dixon W., Wilson D. [2014], *A History of Homo Oeconomicus. The Nature of the Moral in Economic Theory*, Routledge, London.
- Dzionek-Kozłowska J. [2018], *Model homo oeconomicus. Geneza, ewolucja, wpływ na rzeczywistość gospodarczą*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Fiedor B. [2010], *Kryzys gospodarczy a kryzys ekonomii jako nauki*, „*Ekonomista*”, nr 4, s. 453-466.
- Fiedor B. [2013], *Uwagi o potrzebie równowagi metodologicznej w ekonomii*, „*Studia Ekonomiczne*”, s. 101-118.
- Fiedor B. [2014], *Stan nauk ekonomicznych w Polsce w świetle wyników badania ankietowego*. Ma-szynopis. Warszawa, Komitet Nauk Ekonomicznych PAN.
- Fiedor B., [2019], *Podział na ortodoksę i heterodoksę w świetle potrzeby pluralizmu metodologicznego w ekonomii, perspektywa mikroekonomiczna*, w: Gorynia M. (red.), *Ewolucja nauk ekonomicznych. Jedność a różnorodność, relacje do innych nauk, problemy klasyfikacyjne*, PAN, Warszawa, s. 41-56.
- Fiedor B., Gorynia M. [2020c], *Współczesne nauki ekonomiczne – szanse i zagrożenia*, w: Rutkowska-Tomaszewska E., Kwaśnicki W. (red.), *Ekonomia jako dyscyplina naukowa i kierunek kształcenia. Aktualne trendy i pożądan kierunki zmian*, Difin, Warszawa.

- Fiedor B., Gorynia M. [2019], *O silnych i słabych stronach współczesnych nauk ekonomicznych*, „Biuletyn PTE”, nr 4(87), s. 13-20.
- Fiedor B., Gorynia M. [2020a], *O silnych i słabych stronach współczesnych nauk ekonomicznych*, „Ekonomista”, nr 2, s. 151-166.
- Fiedor B., Gorynia M. [2020b], *O silnych i słabych stronach współczesnych nauk ekonomicznych*, w: Fiedor B., Gorynia M., Mączyńska E. (red.), *Nauki ekonomiczne i wyzwania współczesności: Fundamentalne problemy w teorii i praktyce*, Wydawnictwo PTE, Warszawa.
- Fiedor B., Ostapiuk A. [2017], *Utylitaryzm versus aksjologiczne i społeczne uwarunkowania wyborów ekonomicznych*, w: Mączyńska E., Sójka J. (red.), *Ekonomia i etyka. W stronę nowego paradygmatu*, Wydawnictwo PTE, Warszawa s.19-44.
- Gorynia M. [2018a], *O pięknie nauk ekonomicznych*, „Studia Ekonomiczne”, nr 1-2, s. 142-166.
- Gorynia M. [2018b], *Współczesne nauki ekonomiczne – tożsamość, ewolucja, klasyfikacje*, „Ekonomista”, nr 5, s. 497-522.
- Gorynia M. [2019], *Współczesne nauki ekonomiczne: tożsamość, ewolucja, klasyfikacje*, w: Gorynia M. (red.), *Ewolucja nauk ekonomicznych. Jedność a różnorodność, relacje do innych nauk, problemy klasyfikacyjne*, Warszawa, PAN.
- Gorynia M. [2022], *Zapewnienie jakości kształcenia – publikacje naukowe – awanse naukowe*, „Biuletyn PTE”, nr 1(96), s. 65-68.
- Hardt L. [2013], *Studia z realistycznej filozofii ekonomii*, Wydawnictwo C.H. BECK, Warszawa.
- Hodgson G.M. [2012], *From Social Theory to Explaining Sickonomics: A Response to Dimitris Milonakis and Ben Fine*, „Review of Social Economy”, vol. 70, no. 4, s. 1-16.
- Horodecka A. [2018], *Obraz człowieka w ekonomii*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- North D. [1990], *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Ostapiuk A. [2021], *The Eclipse of Value-Free Economics. The concept of multiple-self versus homo oeconomicus*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Ross D. [2014], *Philosophy of Economics*, Palgrave–MacMillan, Basingstoke (UK)–New York.
- Roubini N., Mihm S. [2011], *Ekonomia kryzysu*, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa.
- Schumpeter J.A. [1987], *History of Economic Analysis*, Routledge, London.
- Soros G. [2013], *Fallibility, Reflexivity, and the Human Uncertainty Principle*, „Journal of Economic Methodology”, vol. 20, issue. 4, s. 309-329.

Social agency and usefulness of economic sciences in the context of classification of scientific fields and disciplines

Summary: The main thesis of the elaboration is the statement that social agency and the utility of economic sciences are limited by a few groups of factors. Apart from the factors resulting from the nature of economic sciences (implying imperfect predictability of their models and theories), a certain role is also played by issues related to the location of economic sciences in the classification system of scientific fields and disciplines. The first part of the paper presents the nature of and limits to social agency and the utility of economic sciences. *Inter alia*, attention was paid to overestimating the significance of strictly positively understood model-deductive reasoning for the development of economics as a science, along with the deficiency of normative considerations being implied by the lack of broader reflection on axiological conditionings and social contextuality of economic choices and decisions. Against this background, some factors which may increase cognitive power, social agency, and utility of economic sciences have been indicated. The starting point of the second part of the article is an ascertainment that the complexity of conditionings of that utility and agency, as well as hardly questionable role of

economic sciences in shaping the economic and socio-political reality, pay attention to the lack of adequate representation and presence of those sciences in the formal (legal) classification of science in Poland. Firstly, its current state has been briefly characterized. Following that postulates referring to the desired location of economic sciences in the classification of scientific fields and disciplines have been presented. In particular, it includes a proposal for the creation of a scientific discipline named *Economic sciences*.

The main research method applied in the preparation of this paper was the critical analysis and synthesis of the subject literature.

Keywords: social agency of economic sciences, utility of economic sciences, economic sciences in the classification of scientific fields and disciplines

JEL codes: A10, A11

(...) Redaktorom monografii udało się zgromadzić wiodących polskich ekonomistów, wyznaczających trendy w rozwoju nauk ekonomicznych. Warto zauważyć, że poszczególne opracowania w różnym stopniu odwołują się do pandemii i jej skutków. Niektóre z nich koncentrują się niemal wyłącznie na wpływie pandemii na określone zjawiska ekonomiczne. Inne natomiast traktują pandemię jako dalsze tło dla swoich rozważań. Wszystkie jednak mają na względzie procesy ewolucji nauk ekonomicznych. Wszystkie również reprezentują wysoki poziom merytoryczny.

Fragment recenzji
prof. dr. hab. Stanisława Rudolfa

(...) Z całą pewnością w publikacji podjęto bardzo ważną i aktualną problematykę. Nie ma zatem wątpliwości, że wydanie dorobku konferencji *Ewolucja nauk ekonomicznych II. Ekonomia a pandemia COVID-19 – potrzeba bieżących dostosowań czy zmiany paradygmatu?* jest zdecydowanie uzasadnione. Tym bardziej, że konferencja ta była kontynuacją zorganizowanej cztery lata wcześniej konferencji *Ewolucja nauk ekonomicznych. Jedność a różnorodność, relacje do innych nauk, problemy klasyfikacyjne*. Zakres problemów podejmowanych przez autorów jest bardzo szeroki.

(...) Dotyczą one fundamentalnych zagadnień, które są przedmiotem wielu dyskusji i kontrowersji w literaturze światowej. Autorzy piszą o problemach trudnych, wymagających wszechstronnej i głębokiej wiedzy.

Fragment recenzji
prof. dr. hab. Piotra Dominiaka

ISBN 978-83-65269-43-0

Polskie
Towarzystwo
Ekonomiczne